

Ali Şah'ın mektup ve fermanları; kendisinin şaha ve şehzadelere yazdığı mektuplar; diğer şiirleri, edebî kıta ve ahlâkî hikâyelerden oluşmaktadır. Şiirdeki üslûbu sade ve akıcı görünse de zaman zaman kullandığı Arapça cümleler, yer verdiği edebî sanatlar, alışılmamış terkipler ve kafiye tekrarlarıyla dolu manzumeler yazmaktan kendini alamamış, kasidede Sabâ-yı Kâşânî'yi, felsefî ve tasavvufî yönü ağır basan gazellerinde Hâfız-ı Şîrâzî'yi taklit etmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Neşât-ı İsfahânî, *Gencîne* (nşr. Hüseyin Nehâî), Tahran 1337 hş., neşreden giriş, s. 6-30; Hidâyet, *Riyyâzü'l-Ârifîn*, Tahran 1888, s. 313-321; Rızâzâde-i Şafak, *Târîh-i Edebiyyât-ı Berâyî Debiristânâh*, Tahran 1324 hş., s. 379-381; a.mlf., *Târîh-i Edebiyyât-ı İrân*, Tahran 1352 hş., s. 583-586; Tebrîzî, *Reyhânâtü'l-edebe*, VII, 75-176; Browne, *LHP*, IV, 311; Rypka, *HIL*, s. 327-328; Bânû Nusret Tecrübekâr, *Sebk-i Şî'r der 'Asr-ı Kâcârîyye*, Tahran 1350 hş., s. 75-79; Yahyâ Âryanpûr, *Ez Şahrâ tâ Nimâ*, Tahran 1351 hş., I, 29-35; Hasan-e Fasâ'î, *History of Persia under Qajar Rule* (trc. H. Busse), London 1977, s. 131, 145, 172, 191; Mehmet Kanar, *Çağdaş İran Edebiyatının Doğuşu ve Gelişmesi* (doktora tezi, 1979), İÜ Ed. Fak. Arap-Fars Filolojisi, s. 398-399; Bahâr, *Sebkşinâsî*, Tahran 1370 hş., III, 331-332; Mehdi Bâmdâd, *Şerh-i Hâl-i Ricâl-i İrân*, Tahran 1371 hş., II, 318-320.

MEHMET KANAR

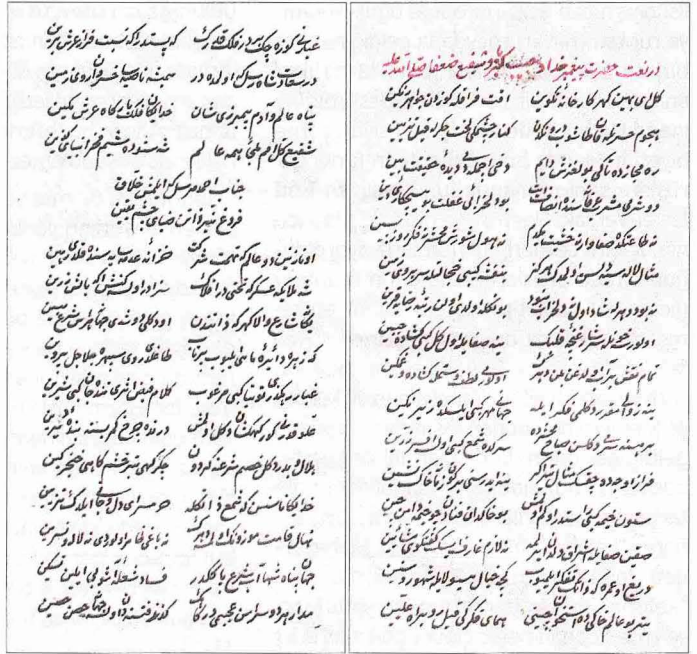
NEŞÂTÎ

(نشاطى)

(ö. 1085/1674)

Sebk-i Hindî üslûbunun önemli temsilcilerinden, divan şairi.

XVII. yüzyılın başlarında doğduğu tahmin edilmektedir. Edirneli olup adı Ahmed Dede ve Neşâtî Süleyman Dede şeklinde ananlar da vardır. Sâkıb Dede'nin verdiği bilgilerden onun asil bir aileye mensup olup genç yaşta çeşitli ilimleri öğrendiği ve aynı zamanda şeyhi olan Gelibolu Mevlîhânesi post-nişini Ağazâde Mehmed Dede'den çok istifade ettiği öğrenilmektedir. Neşâtî, şeyhinin vefatından sonra seyahate çıkarak bir müddet Konya ve İstanbul'da kalıp tekrar Edirne'ye döndü. 1081 (1670) yılında Edirne Mevlîhânesi şeyhliğine tayin edildi. Burada dört yıl şeyhlik yaptı, tekkeyi tamir ettirdi ve bu görevde iken vefat edip Murâdiye Camii hazinesine defnedildi. Neşâtî'nin ölümü üzerine aralarında Nâbî, Nazîm, Reşîd, Dâniş ve Fasîh Ahmed Dede'nin de bulunduğu pek çok şair tarih düşürmüş, Ammecizâde Rüşdî Mehmed Efendi'nin söylediği, "Fevtini gûş edicek Rüşdî dedi târîhin / Bezm-i gülzâr-ı naîm

ola Neşâtî'ye makâm" mısraları şairin mezar taşına yazılmıştır. Tezkiresini Neşâtî hayatı iken tamamlayan Seyyid Mehmed Rızâ, Neşâtî'nin Nef'î'yi izlediğini, şiirlerinin son derece akıcı, neşeli ve ârif kimselelerin gönlüne göre olduğunu bildirir. Yine çağdaşı ve yakın arkadaşı Güftî, Neşâtî'den her sözünde nükteler bulunan, iç dünyası anlamlar hazinesine benzeyen, Anadolu'nun değişik söyleyişli bir şairi olarak söz etmektedir.

Sağlam bir dile ve zarif bir üslûba sahip olan Neşâtî'nin şiirlerinde titiz bir sanatkarın derinliği ve duygulu ifadesi görülür. Kısa ve öz yazmayı tercih eden, rediflere çok yer veren şair kelimeleri seçerek ve âdetâ tartarak kullanmıştır. Samimi bir eda ile aşkı terennüm ettiği şiirlerinin çoğu kaside tarzında olmasına rağmen asıl başarısını gazel sahasında göstermiştir. Bir şiirinde "aşk rindî" olduğunu söyleyen şairin rindâne söyleyişlerinin Nedîm'in ufkunu açtığı söylenebilir. Neşâtî anlatımının renkliliği, aşkı ve tasavvufî neşvesiyle dünyaya karşı kayıtsız, bir dervişlik havasını yansıtan şiirlerine yer yer canlı bir tablo görüntüsü kazandırmıştır. Hayal inceliği, lirizm, samimiyet ve zarafetin ön planda olması onun şiirlerinin başta gelen özelliklerindendir. Gazellerinde sıkça kullandığı tasavvuf kavramları bile hayallerle süslü bir zenginlik taşır. Gazellerinden yansıyan hüznün canlılığı dikkate alındığında bir melâl şairi kabul edilebilecek özellikler gösterir.

Bir Mevlîvî şeyhi olmasına, Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî için şiirler yazmasına rağmen Neşâtî'de bağlı bulunduğu tarikatın ve genel anlamda tasavvufun belirgin bir anlatımına rastlanmaz. Hatta onun klasik mânâda mutasavvıf bir şair olmadığı, birçok divan şairinde görüldüğü üzere tasavvufun mecazlarından yararlandığı, böylece şiirlerinin ana teması olan aşk duygusuna derinlik ve incelik kazandırdığı ifade edilmektedir. Ayrıca önde gelen sebk-i Hindî temsilcilerinden biri olarak görülmele birlikte bu üslûbun bütün şiirlerine hâkim olduğunu söylemek mümkün değildir. Nazîre yazmayı âdetâ alışkanlık haline getirdiğini söyleyen şairin manzumelerinin önemli bir kısmını nazîreleri oluşturur. Yaşadığı dönemden başlayarak kendi gazellerine de pek çok nazîre yazılmıştır. Şiire dair görüşlerini dile getirirken en çok anlam ve söz unsurları üzerinde durmuş, bilhassa mânânın mükemmelliğine önem vermiş ve bunun en önemli aracı olan sözün "pak" olması gerektiğini vurgulamıştır.

Neşâtî kasidede Nef'î'den, gazelde Nâilî-i Kadîm, Fehîm-i Kadîm gibi isimlerden etkilenmiştir. Kasidelerinin birçoğu ile Nef'î'nin kasideleri arasında vezin, kafiye ve redif birliği vardır; duygularda, hayallerde ve söyleyişte de önemli yakınlıkları görülmektedir. Hatta üstat kabul ettiği şairlere karşı övünmesinin kaynağı Nef'î etkisine bağlanabilir. Şiirlerinde övgü ile bahsettiği diğer Türk şairleri içinde Necâtî, Bâkî, Sabrî, Bahâî Mehmed Efendi ve Emrullah Emrî bulunmaktadır. İran şairleri arasında ise aynı zamanda sebk-i Hindî'nin önemli temsilcilerinden olan Örfî-i Şîrâzî, Kelîm-i Kâ-

şânî, Hâkânî, Evhadüddin Enverî, Selmân-ı Sâvecî, Kâşânî, Şifâî-yi İsfahânî, Rûknâ, Zahîr-i Fâryâbî ve Kemâleddin-i İsfahânî mevcuttur. Kaynaklarda Neşâtî'nin Şehîdî, Vehbî, Hey'etî, Rüşdî ve Nazîm gibi birçok şaire hocalık ettiği kayıtlıdır. Ayrıca devrinde yetiştirici bir sanatkar görevi yapmış; şiiriyle Nazîm, Vecdî, Mezâkî Süleyman Efendi, İsmetî, Şehîdî, Nakşî İbrâhim Efendi, Lebîb-i Âmidî, Fasîh Dede, Sâkîb Dede, Gavsî Dede, Şeyh Galib, Nedîm, Ahmed Haşim, Yahya Kemal Beyatlı, Ahmet Hamdi Tanpınar ve İlhan Berk gibi eski ve yeni şairleri etkilemiştir.

Eserleri. 1. Divan. Bazı yazma nüshaları İstanbul Üniversitesi (TY, nr. 545), Millet (Ali Emîrî Efendi, Manzum, nr. 449) ve Topkapı Sarayı Müzesi (Hazine, nr. 937) kütüphanelerinde bulunan divanı ilk defa Sadettin Nüzhet (Ergun) yayımlanmış (İstanbul 1933), eserin tenkitli neşrini Mahmut Kaplan gerçekleştirmiştir (İzmir 1996). Bu neşirde yirmi yedi kaside, 137 gazel, bir murabba, bir tahmis, on beş rubâî, dört tarih, iki kıta ve üç matla' bulunmaktadır. Bundan hareketle İsmail Ünver ve Bayram Ali Kaya seçmeler yapmış, Ömer Savran ise bir tahlil çalışması hazırlamıştır (bk. bibl.). **2. Hilye-i Enbiyâ.** 187 beyitlik bu küçük mesnevi bir tür manzum peygamberler tarihidir. Nüshaları Konya Mevlânâ Müzesi (nr. 1175/4), Süleymaniye (Âşir Efendi, nr. 331) ve Tire Necib Paşa (nr. 136-137) kütüphanelerinde bulunan eser ilk defa Şeyh Vasfî tarafından yayımlanmış (İstanbul 1312), daha sonra Sadettin Nüzhet (Ergun) risâleyi *Neşâtî Divânı*'nın sonuna eklemiştir. Hz. Peygamber'e yazılan na't dışında on dört peygamberle ilgili hilyelerin yer aldığı eser üzerinde Bayram Ali Kaya yüksek lisans tezi hazırlamıştır. **3. Edirne Şehrengizi.** Neşâtî, eksik olduğu izlenimini veren 144 beyitlik bu mesnevisinde mahallî tasvirlerle yer vermemiş, kaleme hitap ettikten sonra on dört güzelin methine geçmiş, "N'ola olsa bu nazm-ı şehrengiz / Medh-i Bayram ile neşât-âmîz" diyerek eserini bir bakıma bu şahıs için kaleme aldığını ifade etmiştir. Mahmut Kaplan tarafından divanın sonunda yayımlanan mesnevinin bazı nüshaları İstanbul Üniversitesi (TY, nr. 545) ve Süleymaniye (Murat Molla, nr. 417) kütüphanelerinde bulunmaktadır. **4. Şerh-i Müşkilât-ı Örfî.** Seb-k-i Hindî üslûbunun güçlü temsilcilerinden olan Örfî-i Şîrâzî'nin bazı güç beyitlerini açıklamak üzere kaleme alınan bu küçük eserin yazma nüshaları İstanbul Üniversitesi (TY, nr. 3655) ve Süleymaniye (Esad Efendi, nr. 1698/3) kü-

tüphanelerinde kayıtlıdır. Neşâtî'nin Fars dili ve edebiyatına, bilhassa seb-k-i Hindî üslûbuna olan hâkimiyetini gösteren eseri Turgut Karabey ve Mehmet Atalay yayımlamıştır (Erzurum 1999). **5. Kavâid-i Deriyye.** *Kavâid-i Fûrs* adıyla da anılan eserin Neşâtî'ye aidiyeti tartışmalıdır. Eser, ilk defa Uşşâkizâde İbrâhim Efendi ve Şeyhî Mehmed Efendi'nin *Şekâik* zeyillerinde zikredilmiş, Safâî tezkiresinde başka bir şaire ait olabileceğini belirtmişse de *Sicill-i Osmânî* ve *Osmanlı Müellifleri* gibi kaynaklarda Neşâtî'ye nisbet edilmiştir (Hacı Selim Ağa Ktp., Aziz Mahmud Hüdayî, nr. 1797/1; İÜ Ktp., TY, nr. 978/2; Köprülü Ktp., Mehmet Âsım Bey, nr. 439). **6. Tuḥfetü'l-ʿuṣṣâk.** Kaynaklarda zikredilmeyen ve ilk defa Mahmut Kaplan tarafından tanıtılan bu Farsça eser, Sultan Veleddin'in yetmiş beytinin beşer beyitle mesnevi biçiminde şerhinden ibaret olup 1073'te (1662-63) yazılmıştır (Nuruosmaniye Ktp., nr. 2370/3). **7. Mektup.** Başlığından anlaşıldığına göre Edirne'de bulunan Neşâtî'nin İstanbul'da yaşayan bestekâr Hâfız Post Mehmed Çelebi'ye gönderdiği bu tarihsiz mektubun kenarında biri şaire ait, diğeri Nâilî-i Kadîm'in buna nazîresi olan iki şiir kayıtlıdır. M. Kemal Özergin'in bir makale ile tanıttığı mektup dönemin belâgat sanatının özelliklerini göstermesi bakımından önemlidir.

BİBLİYOGRAFYA :

Neşâtî Divânı (haz. Mahmut Kaplan), İzmir 1996; Güftî, *Teşrifâtü's-suarâ*, İÜ Ktp., TY, nr. 1533, vr. 42^b-43^a; Güftî ve *Teşrifâtü's-suarâsı* (haz. Kâşif Yılmaz), Ankara 2001, s. 224-227; Abdurrahman Hibri, *Enisü'l-müşâmirîn*, İÜ Ktp., TY, nr. 451, vr. 86^a; Rızâ, *Tezkire* (nşr. Ahmed Cevdet), İstanbul 1316, s. 99-100; Safâî, *Tezkire*, Süleymaniye Ktp., Esad Efendi, nr. 2549, vr. 278^a; İsmail Belîğ, *Nuhbetü'l-âsâr* (nşr. Abdülkerim Abdulkadiröğlü), Ankara 1999, s. 458-465; Şeyhî Mehmed Efendi, *Vekâyiü'l-fuzalâ*, Beyazıt Devlet Ktp., Veliyyüddin Efendi, nr. 2361, vr. 285^a; Sâkîb Dede, *Sefîne*, II, 96-98; Esrar Dede, *Tezkire-i Şuarâ-yı Mevleviyye*, İÜ Ktp., TY, nr. 1247, vr. 154^b-155^b; Süleyman Fâik Efendi, *Mecmua*, İÜ Ktp., TY, nr. 3472; *Sicill-i Osmânî*, I, 221; Ali Enver, *Semâhâne-i Edeb*, İstanbul 1309, s. 226; Fâik Reşâd, *Eslâf*, İstanbul 1312, s. 164; Ahmed Bâdî Efendi, *Riğâz-ı Belde-i Edirne*, Beyazıt Devlet Ktp., Veliyyüddin Efendi, nr. 10392, s. 556; *Osmanlı Müellifleri*, II, 445; Hammer, *GOD*, III, 497; Köprülü, *Eski Şairlerimiz Divan Edebiyatı Antolojisi*, İstanbul 1931, s. 343-344; Sadettin Nüzhet (Ergun), *Neşâtî: Hayatı ve Eserleri*, İstanbul 1933; Ağâh Sırrı Levend, *Türk Edebiyatı Tarihi I*, Ankara 1984, s. 330; İsmail Ünver, *Neşâtî*, Ankara 1986; XVII. Yüzyıl Divan Şairlerinden *Neşâtî: Hayatı, Edebî Kişiliği, Eserleri ve Hilye-i Enbiyâ'sının Tenkitli Metni* (haz. Bayram Ali Kaya, yüksek lisans tezi, 1991), Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü; Rıdvan Canım, *Başlangıçtan Günümüze Edirne Şairleri*, Ankara 1995, s. 313-318; Bayram Ali Kaya, *Neşâtî*, İstanbul

1998; *Neşâtî Divânı'nun Tahlili* (haz. Ömer Savran, doktora tezi, 2003), Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü; M. Kemal Özergin, "Neşâtî Dede'nin Bir Mektubu", *Hisar*, sy. 74, Ankara 1970, s. 25-27; İlhan Berk, "Neşâtî", *Hürriyet Gösteri*, sy. 17, İstanbul 1982, s. 77; Mahmut Kaplan, "Seb-k-i Hindî Şairlerinden Fehîm, İsmetî, Nâ'îlî ve Neşâtî'nin, Divanlarına Göre Şair ve Şiir Hakkındaki Görüşleri", *Hece*, sy. 53-55, Ankara 2001, s. 279-281; Abdülkadir Karahan, "Neşâtî", *TA*, XXV, 206; "Neşâtî Ahmed Dede", *TDEA*, VII, 33-34.

BAYRAM ALI KAYA

NEŞ'ET

(bk. HOCA NEŞ'ET).

en-NEŞR

(النشر)

İbnü'l-Cezerî'nin

(ö. 833/1429)

kırâat-i aşereye dair eseri.

Tam adı *en-Neşr fi'l-kırâ'âtî'l-ʿaşr*'dir (*Neşrû'l-kırâ'âtî'l-ʿaşr*, *en-Neşrû'l-kebîr*). Yıldırım Bayezid'in daveti üzerine 798'de (1396) Bursa'ya giden İbnü'l-Cezerî, kitabının sonunda verdiği bilgiye göre (II, 469) eserini 799 yılının Rebîülevvel ayında (Aralık 1396) kaleme almaya başlamış, aynı yılın zilhicce ayında (Eylül 1397) tamamlamıştır. Müellif *en-Neşr*'i yazmasında, insanların kırâat-i seb'a'ya göre düzenlenen *et-Teysîr* ve *eş-Şâtibiyye*'nin dışında kalan kıraatleri Kur'an'dan saymamalarının etkili olduğunu belirtir. Bu sebeple yedi kıraat dışındaki sahih okuyuşları da içine alacak şekilde yedi imamin yanında üç imamin okuyuşlarını da aldığını, her imamin iki râvisini, her râvinin iki tarikini ve her tarikin Doğu-Batı ve Mısır-Irak olmak üzere diğer iki tarikini gösterdiğini ifade eder; ardından imamları, râvilerini ve tarikleri tanıtır (I, 54-55). Kitabın isminden tevriye yaparak eserinin on kıraati yaydığını (*neşrû'l-aşr*) ve kıraat ilminin *en-Neşr* ile diri olduğunu (*hayyûn bi'n-Neşr*) bildirir.

İbnü'l-Cezerî kitabında rivayette bulunduğu kaynakları senedleriyle birlikte zikretmiştir. Bunlar arasında Ebû Amr ed-Dâ'nî'nin *et-Teysîr* ile *Câmî'u'l-beyân fi'l-kırâ'âtî's-sebʿ*, İsmâil b. Halef el-Ensârî'nin *el-ʿUnvân*, Kâsım b. Firruh eş-Şâtibi'nin *Hırzû'l-emânî ve vehû'l-tehânî*, Mekî b. Ebû Tâlib'in *et-Tebşıra*, Ebû't-Tayyib İbn Galbûn'un *et-Tezkire*, Ali b. Muhammed es-Sehâvî'nin *Cemâlû'l-kurâ ve kemâlû'l-ikrâ*, Mübârek b. Hasan eş-Şehrezûrî'nin *el-Mişbâh fi'l-kırâ'âtî'l-ʿaşr* ve Ebû'l-İz Muhammed b. Hüseyin el-